

Finlands svenska synförbund rf – utlåtande

Regeringens proposition om komplettering av regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen, äldreomsorgslagen och klientavgiftslagen (RP 113/2025 rd)

Lagstiftningsprojekt: STM064:00/2026

Ärendenummer: VN/22496/2026

Finlands svenska synförbund rf (nedan Synförbundet) tackar för möjligheten att lämna utlåtande om den kompletterande propositionen till RP 113/2025 rd gällande utnyttjande av teknik inom socialservicen. Vi koncentrerar oss i detta utlåtande på de föreslagna 47, 47 a–d och 48 §§ i socialvårdslagen samt på hur beredningsprocessen som helhet har påverkat förslagets kvalitet.

1. 47 § och 47 a–c §: precisering av begrepp och krav på tillgänglighet

Vi anser att de otydliga och tolkningsbara uttryck som fortfarande finns kvar i 47 § och 47 a–c § bör ersättas med tydligt förpliktande begrepp på paragrafnivå, inte enbart i motiveringarna. Till exempel uttrycken "perustellusti arvioida" (47 a §), "lyhytaikaisesti" (47 b §), "säännönmukaisesti" (47 b §) och "välttämättä edellyttää" (47 § 2 mom. 4 punkten) lämnar ett betydande tolkningsutrymme. Det riskerar såväl klienternas grundläggande och mänskliga rättigheter som förutsägbarheten i prövningsrätten hos yrkespersonerna inom socialservicen.

Exempelvis "välttämättä edellyttää" (47 §), "välttämätöntä" eller "välttämättömään" (47 §, 47 d § & 48 §) och "oikeasuhtaisia" eller "oikeassa suhteessa" (47 c §, 48 §) är begrepp som inte sällan tillämpas väldigt snävt eller brett i välfärdsområden, beroende på situationen. Att koppla begreppen till "yksilöllisesti arvioitu" (47 b §, 47 c §, 47 d §) hjälper inte. Utan preciseringar i paragraf och detaljmotivering flyttas bedömningen från lag till lagtillämparen. Därför behöver sådana tvetydiga begrepp, som lämnar för mycket tolknings- och handlingsutrymme för välfärdsområdenas socialservice, avgränsas tydligt och snävt i synnerhet i paragraferna men även i detaljmotiveringarna.

- Exempelvis är formuleringen "jos se on yksilöllisesti arvioidun hoidon, huolenpidon tai turvallisuuden turvaamiseksi välttämätöntä ja jos se on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden." i 47 d § för tvetydig och behöver skrivas så att villkoren och begränsningarna framgår tydligare.
- Även detaljmotiveringen bör av denna anledning omarbetas. Hur avvägningen sker mellan nödvändighet i förhållande till behov av stöd och hjälp å ena sidan och proportionalitetsprincipen å andra sidan är inte klar i förslaget:
 - "4) teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan palvelutarve välttämättä edellyttää" (47 § 2 mom.).
 - "Momentin 4 kohdassa säädettäisiin, että teknologinen ratkaisu ei voi puuttua asiakkaan tai muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Kohta korostaa velvollisuutta valita käytettävissä olevista vaihtoehtoista sellainen teknologinen ratkaisu, joka mahdollisimman vähän rajoittaa asiakkaan ja muiden henkilöiden yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa, mutta jonka avulla asiakkaan palvelutarve voidaan asianmukaisesti toteuttaa."
 - Att balansera mellan vad som på minst möjliga sätt begränsar klientens och anhörigas privatliv, men som samtidigt kan garantera klientens behov av stöd och hjälp på sakligt sätt lämnar väldigt mycket upp för tolkning och kommer att leda till ojämlikheter mellan olika individer, persongrupper och regionala områden.

Därtill är det missvisande att nämna ”palvelutarvetta arvioitaessa” (47 §) samt ”palvelutarpeen arviointi” i förslagstexten (t.ex. s. 6–7) då själva konceptet i och med socialvårdslagens revidering (STM107:00/2023) ska ändras från palvelutarpeen arviointi till tuen tarpeen arviointi.

Vidare kan det konstateras att uttrycken ”havaittavalla tavalla” och ”näkyvällä tavalla”, som används i 47 a–c § och 48 § för att beskriva hur klienten ska informeras om att en bild- eller ljudförbindelse öppnas eller att teknisk övervakning sker, inte räcker för att säkerställa att alla klienter faktiskt uppfattar informationen. Det är inte ovanligt att äldre personer med synnedsättning även har problem med hörsel eller uppfattningsförmågan. Vi kräver därför att ett tydligare krav på tillgänglighet (med beaktande av till exempel syn-, hörsel- eller andra funktionsnedsättningar) skrivs in uttryckligen på paragrafnivå, i stället för eller utöver de nuvarande uttrycken. Det räcker inte att nämna saken endast i motiveringarna:

- ”Ilmoittamisen tarkoituksena on varmistaa, että asiakas tietää yhteyden olevan avoinna eikä toiminnasta muodostuisi salavihkaista. Ilmoitus olisi tehtävä asiakkaalle havaittavalla tavalla esimerkiksi ääni- tai valomerkillä. Käytettävän ilmoitustavan tulee olla asiakkaan toimintakyky huomioon ottaen sellainen, että asiakas voi tosiasiallisesti havaita yhteyden avautumisen”

Detta beror på att lagtillämparen, som inom socialservicen sällan är en jurist och i allt mindre utsträckning socialarbetare som har juridisk kompetens (särskilt om och när STM107:00/2023 och STM096:00/2023 genomförs), har en tendens att främst läsa vad som står i själva paragraferna vid kartläggning och beslutsfattande och inte detaljmotiveringarna. Att förstå regeringspropositioners (särskilt om de är flera som nu) betydelse och därtill kunna använda sig av dem som en del av lagtillämpningen kräver juridisk utbildning, erfarenhet och tid i den egna yrkesrollen. Därmed är det centralt att själva lagparagraferna är så tydliga och klara som möjligt. Dels är det paragraferna som ofta läses, dels tjänar otvetydiga paragrafter en pedagogisk funktion.

Av samma orsak borde det i lagparagrafen skrivas in – inom kontexten för ”mitkä olisivat vaihtoehtoiset palvelun toteuttamistavat” – tydligt att det att klienten tackar nej till teknologi aldrig får innebära att tillräcklig och nödvändig service inte beviljas.

- Det som står i detaljmotiveringarna är en bra början:
 - S. 31: ”Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotuista sosiaalihuollon palveluista, mutta asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta mihinkään tiettyyn palveluun tai sen toteuttamistapaan”
 - S. 7: ”Asiakkaalla olisi aina oikeus kieltäytyä palvelusta. Toisaalta asiakkaalla ei ole myöskään ehdotonta oikeutta vaatia tiettyä palvelua, vaan hyvinvointialue turvaa asiakkaan palvelut kussakin tilanteessa käytettävissä olevien voimavarojensa puitteissa.”
- Trots detta blir helheten för mångtydig. Möjligheten lämnas fortfarande öppen för välfärdsområden att erbjuda en så pass låg kvalitet av socialservice, om klienten tackar nej till teknologi, att utfallet blir att klienten antingen måste nöja sig med undermålig service eller blir utan service helt. Detta vore inte i enlighet med vad socialvårdslagen och klientlagen inom socialvården förutsätter.
- Situationen blir särskilt problematisk om personen har prövat på föreslagna tekniska lösningar men på grund av problem med tillgängligheten eller andra personliga eller praktiska skäl inte kan eller vill fortsätta använda dem.

I detaljmotiveringarna till 47 a § står följande:

- ”Tällaisia ohjaamiseen, avustamiseen tai auttamiseen liittyviä tilanteita voivat olla esimerkiksi asiakkaan päivärytmin tukeminen, lääkkeen ottamisen muistuttaminen, ruokailuun, pukeutumiseen tai muihin päivittäisiin toimintoihin liittyvä ohjaus sekä toimintakykyä ylläpitävien harjoitteiden ohjaaminen”.

Att observera här är att i de flesta hemservicefall behöver och vill barnfamiljer och äldre ha fysisk hjälp i form av matlagning, städning, tvättande osv, inte rådgivning och tips. Det bör betonas att teknisk hjälp inte får gå ut på att gradvis eller ens delvis ersätta sådana här väsentliga funktioner inom hemservicen och stödtjänsterna med ”handledning på distans”. Exempelvis: ”om ni organiserar om era kalendrar på det här sättet, koordinerar era aktiviteter på detta sätt eller om ni gör de här sakerna i vardagen för att minska stressen så har ni mer tid och energi för att sköta dessa vardagliga sysslor”.

I detaljmotiveringen till 47 a § står det:

- ”Säännös eroaisi 47 b §:ssä tarkoitettusta asiakkaan hyvinvoinnin tai turvallisuuden tarkistamisesta, jossa kuva- tai ääniyhteyden ensisijaisena tarkoituksena on asiakkaan tilanteen arviointi asumis- tai laitospalvelussa. Pykälä eroaisi myös 47 c §:stä, joka koskee asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä, olosuhteita tai sijaintia havainnoivien teknologisten ratkaisujen käyttöä.”

I detaljmotiveringen till 47 b § står följande:

- ”Pykälä koskisi tilanteita, joissa yhteys avataan asiakkaan tilanteen tarkistamiseksi palveluntuottajan aloitteesta. Säännös eroaisi 47 a §:ssä tarkoitettusta etäpalvelusta, jossa reaaliaikaista kuva- tai ääniyhteyttä käytetään asiakkaan ohjaamiseen, avustamiseen tai auttamiseen osana palvelun toteuttamista. Säännös eroaisi myös 47 c §:stä, jossa kyse on asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä, olosuhteita tai sijaintia havainnoivien teknologisten ratkaisujen käytöstä ja niiden välittämien tietojen perusteella toteutettavista toimenpiteistä.”

I detaljmotiveringen till 47 c § framgår följande:

- ”Pykälä eroaisi myös 47 b §:ssä tarkoitettusta hyvinvoinnin tai turvallisuuden tarkistamisesta, jossa yhteys avataan palveluntuottajan aloitteesta asiakkaan tilanteen tarkistamiseksi. Tässä pykälässä yhteyden avaaminen perustuu teknologisen ratkaisun välittämään tietoon asiakkaan hoivan, huolenpidon tai turvallisuuden kannalta merkityksellisestä tapahtumasta”

Vad som menas med begrepp såsom ”säännönmukainen”, ”tarkistaminen” och ”merkityksellinen tapahtuma” förblir aningen oklart. Delvis på grund av detta, och delvis på grund av att paragraferna och motiveringarna ännu inte med tillräcklig tydlighet beskriver hur dessa situationer i 47 a–c § förhåller sig till varandra, kan det uppstå fall där åtminstone två av de tre bestämmelserna (47 a–c §) blir aktuella samtidigt. Att ge fler konkreta exempel på hurdana situationer de kunde vara fråga om i 47 a–c § kunde göra uppdelningen klarare. Trots detta vore det skäl att redogöra för den enskilda lagtillämparen hur ett scenario ska lösas om gränsdragningen i en klients situation blir svår. Dessa åtgärder är nödvändiga i och med att paragraferna inskränker klienternas grundläggande och mänskliga rättigheter.

2. Samtyckesvillkor och varaktighet

Vi anser att det är befogat att kräva att ett samtyckesvillkor skrivs in på paragrafnivå. Gränsdragningen mellan situationer där klienten har gett ett tydligt, informerat och uttryckligt samtycke och situationer där så inte är fallet spelar en central roll, och detta borde framgå tydligare redan av själva paragraftexten. Formuleringen ”siten kuin siitä on asiakkaan kanssa

etukäteen sovittu” (47 a §, 47 b §, 47 c §) garanterar inte i sig att klienten gett ett medvetet, entydigt och frivilligt samtycke.

I detta sammanhang hänvisar vi även till vad Pauli Rautiainen anför i sitt sakkunnigutlåtande till grundlagsutskottet (8.5.2026) gällande RP 113/2025: enligt honom borde samtyckets betydelse (suostumuksen merkitys) ha preciserats med hänsyn till de olika delområdena inom socialvården och till särskilt sårbara klientgrupper – till exempel klienter som har behov av socialservice hela livet ut och andra personer i särskilt utsatt ställning. Trots att Rautiainens kommentarer inte gäller detta kompletterande förslag i sig kan man med skäl ställa sig frågan om det han understryker om samtycke fortfarande inte beaktas i tillräcklig mån.

- ”Mietintöluonnoksessa ei ole tulkintani mukaan tehty tällaisia tiukennuksia. Katson myös, että poikkeaman tietoon perustuvasta suostumuksesta ulottamiseen laajasti koko sosiaalihuollon alueelle sisältyy erityisen perusoikeusherkillä alueilla (esimerkiksi kehitysvammaisten ja muiden elämän mittaisten palveluiden piirissä olevat asiakkaat; ihmiskaupan uhrit ja muut erityisen haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat) kohdalla sellaisia perusoikeusnäkökohtia, joiden johdosta suostumuksen merkitystä olisi tullut tarkentaa sosiaalihuollon eri osa-alueiden erityisiin toimintaympäristöihin sopivaksi. Katson, että tältäkin osin mietintöluonnos ei ole sopusoinnussa perustuslain vaatimusten kanssa.”

På liknande sätt konstaterade Justitieombudsmannens biträdande justitieombudsman Susanna Lindroos-Hovinheimo på s. 4–5 i sitt utlåtande till grundlagsutskottet (22.4.2026) gällande RP 113/2025 att regleringen, i den mån den möjliggör att teknik tas i bruk utan klientens uttryckliga samtycke, står i ett spänningsförhållande till självbestämmanderätten, och drog paralleller till regleringen om begränsningsåtgärder i lagen om specialomsorger om utvecklingsstörda och i barnskyddslagen. Där gäller stränga begränsningsvillkor.

- ”Ministeriön selvityksen mukaan, jos ammattilainen arvioi teknologisen ratkaisun soveltuvan asiakkaan palveluun ja asiakas vastustaa sitä, tulisi kaikissa tilanteissa pyrkiä yhdessä asiakkaan kanssa löytämään hänen hoitonsa ja huolenpitonsa parhaiten turvaava toimintatapa. Asiakkaan hoidon ja huolenpidon kannalta välttämättömät palvelut tulee kuitenkin viimekädessä aina turvata. Näin vaikuttaa siltä, että suostumus ei olisi ehto teknologisten ratkaisujen käyttämiselle. Tämä tarkoittanee käytännössä sitä, että ratkaisuihin voi olla kyse tahdonvastaisista palveluista. Näin on ilmeistä, että ehdotettu sääntely on jännitteisessä suhteessa itsemääräämisoikeuden kanssa.”
- ”Kaikki kehitysvammalain rajoitustoimenpiteet on säädetty siitä näkökulmasta, että henkilö ei voi itse antaa niihin suostumusta [...] Tällöin rajoitustoimenpiteen mahdollinen pituus määritellään laissa. Korostan nyt käsiteltävänä olevien muutosehdotusten väljyyttä ja epätasaisuutta myös tältä osin.”

Synförbundet anser att denna problematik alltså är relevant för de nu föreslagna bestämmelserna, även om utlåtandet gavs innan den nu aktuella lydelsen av 47 d § färdigställdes. Synförbundet är även av den åsikten att det Rautiainen lyfte fram om anhörigas ställning och särskilt grundrättigheter i olika situationer i utlåtandet som det hänvisas till ovan fortfarande behöver vidareutvecklas i denna kompletterande regeringsproposition:

- ”Asiakkaan läheisten kuten esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien perusoikeuksien tarkastelu oli hallituksen esityksessä olematonta ja jää edelleen mietintöluonnoksessa varsin vähäiseksi. Muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksien rajoittamisen kannalta vaikuttaisi olevan välttämätöntä tarkentaa sääntelyä mainittujen rajoitusten perusteista ja mahdollisesti myös siitä, millä tavoin muiden kuin asiakkaan olisi mahdollista vaikuttaa perusoikeuksiensa rajoittamiseen tilanteessa, jossa perusoikeuden rajoitus on kuitenkin tarkoitettu kohdistumaan nimenomaisesti

sosiaalihuollon asiakkaaseen. Teema on etenkin elinikäisten palveluiden piirissä olevien asiakkaiden (esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden läheiset) perusoikeuksien ja itsemääräämisoikeuden ydinalueelle ulottuva. Katson, että mietintöluonnoksessa ei esitetty tältä osin riittäviä täsmennyksiä ja rajoituksia, jotta esitystä voisi pitää perustuslainmukaisena.”

Att använda sig av tydliga ljus- och ljudsignaler så att klienten och anhöriga kan säkerställa att ingen ofrivilligt behöver vara med på ljud, bild eller dylikt räcker inte. Se t.ex. s. 13 i lagförslaget:

- ”Momentissa säädettäisiin myös velvollisuudesta ilmoittaa kuva- tai ääniyhteyden avaamisesta asiakkaalle. Ilmoittaminen olisi toteutettava asiakkaalle havaittavalla tavalla esimerkiksi ääni- tai valomerkillä. Säännöksen tarkoituksena on turvata asiakkaan tietoisuus yhteyden avaamisesta ja vahvistaa asiakkaan yksityiselämän suojaa sekä itsemääräämisoikeutta. Vaatimus suojaisi sekä asiakkaan että muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa eikä toiminnasta muotoutuisi salaviihkaista.”

På samma sätt som vissa andra under hörandetillfället 18.8.2026 ställer sig Synförbundet också frågan om hur man ska förhålla sig till samtyckets varaktighet. Exempel på frågor som kvarstår är: Hur ofta ska användningen av olika slags teknik som kan falla inom 47 a §, 47 b § och/eller 47 c § i en klients socialservice granskas vad beträffar dels samtycke, dels vad som behövs och är nödvändigt i det enskilda fallet? Vad händer om man kompletterar redan ibruktagen teknik (t.ex. inom kontexten för 47 a §) med ett mindre tekniskt tillägg? Här behövs tydliga villkor och begränsningar i lag, både i paragraferna och i detaljmotiveringarna. Konstaterandet i 47 d § 3 mom. (”Palveluntuottajan on säännöllisesti arvioitava 47 a - 47 c §:ssä tarkoitettun teknologisen ratkaisun käytön edellytyksiä asiakkaan palvelussa”) behöver därmed specificeras.

3. 47 d §: beslutsfattande och rättssäkerhet vid privat tjänsteproduktion

Vi fäster särskild uppmärksamhet vid de rättssäkerhetsfrågor som är förknippade med 47 d §.

Enligt det föreslagna 4 momentet ska den ansvariga föreståndaren för en privat tjänsteproducentens verksamhetsenhet, i de situationer som avses i 2 momentet – det vill säga när klienten inte kan förstå betydelsen av den teknologiska lösningen eller uttrycka sin åsikt om den – i princip under tjänsteansvar fatta ett skriftligt beslut om ibruktagandet. Beslutet ska med besvärсанvisning delges klienten och hans eller hennes lagliga företrädare, och klienten har rätt att anföra besvär över beslutet direkt hos förvaltningsdomstolen. Motsvarande skyldighet att fatta beslut har dock inte föreskrivits för den situation där en klient hos en privat tjänsteproducent förstår den teknologiska lösningens betydelse och tjänstens alternativ, men är av en annan åsikt om hur tjänsten ska genomföras – i så fall konstateras enbart, i enlighet med 1 momentet, att genomförandesättet grundar sig på avtalet mellan klienten och den privata tjänsteproducenten, vilket inte ger motsvarande besvärsrätt.

Detta försätter klienter hos privata respektive offentliga tjänsteproducenter i olika ställning ur rättssäkerhetssynvinkel. En klient hos en tjänst som ordnas av välfärdsområdet får ett beslut enligt 45 § i socialvårdslagen och den sedvanliga besvärsrätten i alla situationer, oberoende av om han eller hon förstår den teknologiska lösningens betydelse och oberoende av om han eller hon motsätter sig den. En klient hos en privat tjänsteproducent får däremot ett besvärbart beslut enbart i den situation där han eller hon inte förmår förstå lösningens betydelse – det vill säga just i den situation där klienten har sämst möjlighet att själv bevaka sina rättigheter.

Dessutom behandlas i den kompletterande propositionen inte alls den situation där klienten är kund hos en privat tjänsteproducent på basis av ett köptjänstavtal (ostopalvelu) eller en servicesedel (palveluseteli) som ordnas av välfärdsområdet.

- Av propositionens motivering (s. 29) framgår att med "yksityinen palveluntuottaja" avses en situation där "hyvinvointialue ei ole palvelun järjestäjä".
 - Därtill framgår följande på s. 32: "Jos asiakas on ostanut palvelua yksityiseltä palveluntuottajalta, kyse on yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuista sosiaalipalveluista. Yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuilla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla tarkoitetaan palveluja, joiden rahoitus tulee kokonaisuudessaan yksityiseltä sektorilta, pääasiassa yksityisestä sosiaalivakuutuksesta, yksityisiltä vakuutusyhtiöiltä ja palveluja käytäviltä yksityisiltä kotitalouksilta".
- Dessa avgränsningar har dock inte skrivits in i själva ordalydelsen i 4 momentet, som allmänt hänvisar till "yksityinen palveluntuottaja". Eftersom välfärdsområdet vid köptjänst och servicesedel alltså bär organiseringsansvaret, lämnar såväl paragrafen som motiveringarna det oklart vem – välfärdsområdet eller den privata verksamhetsenhetens ansvariga föreståndare – som ska fatta det beslut som avses i 2 momentet i dessa situationer. Frågan berör en betydande andel av socialservicens klienter, eftersom köptjänster och servicesedlar är vanliga sätt att ordna tjänster.

Även om det i samband med STM:s presentation av den kompletterande propositionen den 18.8.2026 konstaterades att laghänvisningen till privat tjänsteproducent gäller bara helt privaträttsliga förhållanden – vilket ändå inte alltid är en lätt linjedragning om privatpersonen exempelvis köper privata tjänster utöver offentlig service på serviceboenden – föreslår vi att 47 d § preciseras så att 1) det direkt av paragrafen framgår vem som ansvarar för beslutsfattandet vid köptjänst och servicesedel, och 2) ett besvärbart beslut och motsvarande rättssäkerhet utsträcks på ett likvärdigt sätt även till situationer där en klient hos en privat tjänsteproducent förstår den teknologiska lösningens betydelse men motsätter sig dess användning.

Man kan också fråga sig varför besvärsrätten ska avvika från vad som gäller när det inte är frågan om ett privaträttsligt förhållande. Motiveringen är att det är ett snabbare förfarande, vilket är fördelaktigt om personen inte kan ge samtycke och beslutet har betydande konsekvenser för hans grundläggande rättigheter. Samtidigt stockar ett stort antal begäranden om omprövning inte heller upp välfärdsområdets enheter och personer som ansvarar för överklaganden. Å andra sidan innebär direkta besvär till förvaltningsdomstolen ett snävare rättsskydd för personer som skaffat privata tjänster. Det är problematiskt då privata tjänster kan bli allt vanligare i framtiden då villkoren för vem som får allmän socialservice och funktionshinderservice (inte minst pga. livskedesbestämmelsen i funktionshinderservicelagen) kontinuerligt har blivit strängare.

4. Yrkespersoners kompetens

Såsom Synförbundet konstaterat i sitt utlåtande om utkastet till regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården och lagen om Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (VN/32389/2023), förutsätter de ovan beskrivna nödvändighets- och proportionalitetsbedömningarna i 47 § och 47 d § (samt 48 §) att den yrkesperson som gör bedömningen har god lagkunskap, expertis och erfarenhet av olika klientgruppers behov samt förståelse för hur teknik kan användas som stöd i socialservicens tjänster. Vikten av dessa krav accentueras särskilt i situationer där ett tydligt samtycke av en eller annan orsak inte kan fås av klienten. Vi anser att denna kompetensfråga inte har behandlats tillräckligt ingående i den kompletterande propositionen, och att den bör beaktas även i den fortsatta beredningen av lagstiftningen om yrkesutbildade personer. Att det i socialvårdslagens pågående revidering (STM107:00/2023) och i ovannämnda VN/32389/2023 öppnas upp möjligheten för mer flexibilitet i arbetsroller och -uppgifter kommer att innebära att socialt arbete allt mer sällan

utförs av socialarbetare, speciellt då det gäller kontakten med och bedömningen av situationen hos en vuxen eller äldre person i behov av särskilt stöd.

- Det gäller särskilt i det individuella klientarbetet då behov kartläggs och beslut om service fattas. I synnerhet i komplexa eller utmanande fall (exempelvis en vuxen person med en funktionsnedsättning) framhävs behovet av 1) yrkesskicklighet och lagkunskap, 2) expertis och erfarenhet av behov hos olika funktionshindergrupper samt 3) förståelse och kompetens i att använda teknologi som stöd för socialvårdstjänster. Bedömningen av individuella behov och avvägningen av vad som är nödvändigt och proportionellt samt vad som är tillräckligt är utmanande även för socialarbetare som är behöriga för denna uppgift, om ett tydligt, frivilligt och uttryckligt samtycke inte erhålls.

Därför bör det i den fortsatta beredningen i mer detalj utredas hurdana kompetenskrav som ställs på yrkespersoner i olika situationer inom 47 a-c § och 48 §. Det finns många uppgifter som exempelvis socionomer inte har tillräcklig kunskap och kompetens för. Juridiken inom det socialrättsliga fältet har blivit alltmer utmanande att tillämpa i och med de många lagändringar som påverkat socialservicen och funktionshinderservicen, samtidigt som tekniken och AI-verktygen utvecklas snabbt.

- Kontinuerliga fortbildningar för yrkespersoner vad beträffar teknologi är nödvändiga. I det nu aktuella lagförslaget kunde åtminstone starka rekommendationer ges om såväl ledning som yrkespersonal på lägre nivå som sköter om klientarbete bör delta i fortbildningar och motsvarande skolningar.

Därmed kan Synförbundet inte utan förbehåll godkänna en så stor flexibilitet i arbetsfördelningen (inte minst mellan socialarbetare och socionomer) som föreslås att tilldelas välfärdsområdena i och med de ovannämnda ändringarna av socialvårdslagen och lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården. De nya tjänsteprinciperna (RP 90/2026) som ska införas i socialvårdslagen ställer ytterligare utmaningar för balansen mellan kostnadseffektivitet och verkningsfullhet å ena sidan, och grundläggande rättigheter å andra sidan.

Detta gäller i synnerhet nu då lagberedarna på STM varit tvungna att ta fram denna kompletterande regeringsproposition med sådan hast. I sig är det förståeligt att detta behöver göras då RP 113/2025 är en budgetlag, men å andra sidan har detta lagförslag så betydande följder för ett stort antal klienter att höga krav måste ställas på konsekvensbedömningen. Under hörandetillfället den 18.8.2026 var det flera som krävde att socialvårdslagens pågående revidering ska beaktas tydligare i den fortsatta beredningen av den kompletterande regeringspropositionen. Ingen nämnde däremot att även den nu aktuella ändringen av lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (som bland annat ska möjliggöra det handlingsutrymme för välfärdsområden vad beträffar roller och uppgifter hos yrkespersoner inom socialvården som eftersträvas med socialvårdslagens revidering) samt lagförslaget om införande av nya tjänsteprinciper inom socialvården ska beaktas.

Det senare lagförslaget är relevant för RP 113/2025 och denna kompletterande regeringsproposition bland annat för att de nya tjänsteprinciperna sannolikt kommer att sätta ännu mer tryck på att ta i bruk teknologi inom hemservicen och serviceboenden. Särskilt principerna kostnadsnyttoeffektivitet och verkningsfullhet, såsom de vanligen tenderar att tolkas och så som de åtminstone för tillfället presenteras i RP 90/2026, går dåligt hand i hand med fysiska hembesök och fysisk service.

5. Beredningsprocessen: tidspress och bristande samordning mellan lagförslag

Vi vill slutligen fästa uppmärksamhet vid den beredningsprocess som RP 113/2025 och dess kompletterande proposition är ett exempel på. I Synförbundets utlåtande om utkastet till en ny

processhandbok för lagberedningen (VN/2142/2026) lyfte vi fram just RP 113/2025 och den kompletterande propositionen till den (STM064:00/2026) som ett exempel på hur effektivitet stundvis har getts en alltför stark ställning i förhållande till öppenhet, noggrannhet och en forskningsbaserad beredning. Vi noterade bland annat att statsrådets projektjänst (Hankeikkuna) inte korrekt länkade RP 113/2025 till andra pågående lagstiftningsprojekt inom socialservicen, trots att förslaget gäller en central del av socialvårdslagen, samt att social- och hälsovårdsutskottet motvilligt återremitterade förslaget till grundlagsutskottet för en andra granskning efter att problemen redan tidigare påtalats av en sakkunnig.

Liknande brister kan skönjas i såväl RP 113/2025 som det kompletterande förslaget.

- Revideringen av socialvårdslagen nämns i den kompletterande propositionen bara kort i två stycken (och då bara gällande servicebedömningen och klientplanen), trots att flera andra paragrafändringar även är relevanta för användning av teknik inom socialservicen:
 - Det gäller bl.a. de föreslagna 14, 14 a, 15, 36, 38, 39, 42, 44 a § och 49 c §§, som berör huruvida en socialarbetare ska sköta den alltmer inskränkta kartläggningen av stödbehov samt agera i rollen som kontaktperson, om vuxna personer överhuvudtaget längre får en sådan. Därtill rör de frågan om, när och hur beslut fattas och om service alls beviljas utöver allmänt socialt arbete, handledning och rådgivning.
 - Hurdana konsekvenser dessa ändringar har för utfallet av 47 och 47 a–d §§ analyseras ändå inte på något närmare plan.
 - Att 45 § i socialvårdslagen ska spjälkas till 44 a § och 45 § (enligt utkastet som uppdaterats 1.7.2026) bör också beaktas i motiveringarna då det hänvisas till 45 § i den kompletterande propositionen.
 - Motsvarande gäller förhållandet till VN/32389/2023 om lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården, som inte alls nämns i den kompletterande propositionen trots att den direkt berör vilken kompetens som krävs för att tillämpa de nu föreslagna bestämmelserna.
 - Detsamma gäller införandet av nya tjänsteprinciper (RP 90/2026).

Det är klart att den kompletterande regeringspropositionen inte kan separeras från RP 113/2025, men tydligare analys gällande dessa andra parallella lagförslag är nödvändiga eftersom RP 113/2025 saknar dem helt (exempelvis gällande tjänsteprinciperna) eller så är substanshänvisningarna korta eller har blivit föråldrade.

- Till socialvårdslagens revideringsförslag har också vissa märkbara ändringar gjorts om man jämför utkastet 1.7.2026 med det utkast som var på remissrunda (VN/35729/2023). Hur utkastet och den kommande regeringspropositionen kommer att se ut är förstås ännu oklart, men målet borde ändå vara att få så uppdaterade hänvisningar till lagparagrafer och detaljmotiveringar som möjligt i denna kompletterande regeringsproposition.

Det gäller särskilt vem som är kompetent att fatta beslut och göra kartläggningarna när man bedömer behovet att införa tekniska lösningar som en del av tjänsterna som klienten får via den allmänna socialservicen och funktionshindersservicen.

Denna bristande samordning mellan flera sammanhängande eller nära kopplade lagstiftningsprojekt är enligt Synförbundets uppfattning ett konkret uttryck för samma tids- och resursbrist som vi redogjort för i vårt utlåtande om processhandboken (VN/2142/2026, 14.8.2026). Samma problem lyfts fram i den färskaste debattartikeln "Ett snabbt reformtempo kan undergräva rättsstaten" (Hufvudstadsbladet, 10.6.2026). Denna uppfattning ligger också i linje

med Rådet för bedömning av lagstiftningens observation i sin årsöversikt 2025, enligt vilken konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna bedömts otillräckligt i närmare 60 procent av lagförslagen, samt med justitiekanslerns och justitieombudsmannens upprepade påminnelser om människorättsförpliktelser och sammantagna konsekvenser i beredningen av lagförslag inom det socialrättsliga området.

Så sent som 17.7.2026 (VN/13913/2025-VNK-3) lyfte Rådet för bedömning av lagstiftning fram flera brister i lagförslaget om den aktuella ändringen av socialvårdslagen. Ett betydande utvecklingstema gällde hur sårbara grupper ställning ska beaktas:

- ”I utkastet till proposition är bedömningen av konsekvenserna för klienten på en allmän nivå och tämligen splittrad. Bedömningen behandlar i stor utsträckning förvaltningen. Propositionen bör innehålla en konkretare beskrivning av vad propositionen innebär i praktiken för klienterna inom socialservicen med tanke på funktionsförmågan, rehabiliteringen och förankringen i tjänsterna. Till exempel hur förändras det sätt som barn, äldre och personer med funktionsnedsättning uträttar ärenden på?
- Utkastet till proposition beskriver inte tillräckligt tydligt vilka grundläggande och mänskliga rättigheter propositionen har samband med och vilka grupper av människor som påverkas av propositionen. Det bör göras en noggrannare bedömning till exempel med tanke på äldre, barn och personer med funktionsnedsättning.”

Samma saker lyfte Justitieombudsmannen och justitiekanslern upp under remissrundan för socialvårdslagen (VN/35729/2023)

- JO: ”Kiinnitän myös huomiota siihen, että ehdotuksessa olisi tarpeen arvioida vaikutuksia huolellisesti erilaisten ihmisten ja ryhmien perusoikeussuojan kannalta. Ikääntyneitä koskeva vaikutusarviointi puuttuu. Lisäksi yhteisvaikutusten arviointi voisi olla selkeämpää”
- JK: ”Pidän yhteisvaikutusten tarkempaa ja laajempaa arviointia tärkeänä. Oikeuskansleri on kiinnittänyt valmistelevien ministeriöiden huomiota hallituksen esitysten yhteisvaikutusten arviointiin 29.1.2024 muun muassa ns. säästölakiesityksistä tehtyihin kanteluihin antamassaan päätöksessä OKV/1772/10/2023. Päätöksen mukaan yhteisvaikutusten arviointi ei vastannut perustuslakivaliokunnan käytännön asettamia vaatimuksia ja tähän kiinnitettiin huomiota myös oikeuskanslerin ennakkolisessa säädösvalvonnassa (muun muassa oikeuskanslerin lausunnot OKV/1654/21/2023, OKV/1769/21/2023 ja OKV/1739/21/2023).”

Att grundlagsutskottet har riktat förbehåll (exempelvis GrUU 51/2026 angående RP 90/2026) mot flera lagar som kopplar till socialservicen, funktionshinderservicen och socialskyddet (ibland upprepade gånger i samma ärende) inom en kort period indikerar att det finns kompetens- och tidsbrist i den nuvarande lagberedningen.

Slutkommentar

Synförbundet anser att de brister som beskrivs ovan – inte minst den bristande precisionen i begrepp och avgränsningar, avsaknaden av ett tydligt tillgänglighetskrav och samtyckesvillkor på paragrafnivå samt den ofullständiga regleringen av beslutsfattandet i 47 d § – konkret illustrerar de kvalitetsrisker som uppstår när flera nära sammanhängande lagförslag bereds under stark tidspress och utan tillräcklig inbördes samordning. Trots att RP 113/2025 och denna kompletterande regeringsproposition å ena sidan och revideringen av socialvårdslagen å andra sidan inte behandlas som en helhet, även om det hade varit ändamålsenligt, bör dessa lagförslag kopplas samman bättre och tydligare på detaljmotiveringsnivå. Synförbundet förutsätter att denna brist åtgärdas under den fortsatta beredningen. Såsom Vammaisfoorumi

lyfter fram i sitt utlåtande gällande det kompletterande förslaget bör större uppmärksamhet även riktas mot FN:s funktionshinderkonvention.

Sakkunnig, Anton Gärkman

Helsingfors, 21.8.2026

Matthias Jakobsson

Verksamhetsledare

Finlands svenska synförbund rf